

RECENZJE

Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym
PL ISSN 1643-8191, t. 52 (1)/2020, s. 147–190

Stanisław A. Sroka, Wioletta Zawitkowska,
Itinerarium króla Władysława III 1434–1444,
Instytut Historii PAN, Warszawa 2017, ss. 133
(„Itineraria Jagiellonów”, t. 4)

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2020.008>

Iterarium króla Władysława III jest czwartym tomem serii pt. „Itineraria Jagiellonów” wydawanej przez Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Tak jak poprzednie tomy¹, również ten tom został dedykowany zmarłej w 2014 r. Izabeli Skierskiej, pomysłodawczyni serii. Omawiane itinerarium zostało opracowane przez dwoje uczonych: Stanisława A. Srokę z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wiolettę Zawitkowską z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Trudu przygotowania recenzji wydawniczej podjął się

¹ G. Rutkowska, *Itinerarium króla Kazimierza Jagiellończyka 1440–1492*, Warszawa 2014 („Itineraria Jagiellonów”, t. 1); A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiellony 1386–1434*, wydanie drugie, poprawione i uzupełnione do druku przygotowali A. Gąsiorowski, G. Rutkowska, Warszawa 2015 („Itineraria Jagiellonów”, t. 2); K. Pietkiewicz, *Itinerarium króla Aleksandra Jagiellończyka 1492–1506*, Warszawa 2016 („Itineraria Jagiellonów”, t. 3); zob. też artykuł recenzyjny mojego autorstwa: R. Krajniak, *Itineraria Jagiellonów. Uwagi i uzupełnienia do kolejnych tomów serii*, „Klio. Czasopismo Poświęcone Dziejom Polski i Powszechnym” 2018, t. 44, s. 149–167.

zaś Jerzy Sperka z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Układ pracy, co oczywiste i w pełni zrozumiałe, w dużej części nawiązuje do wcześniejszych tomów. Książkę otwiera wykaz skrótów dokumentacyjnych (s. 7–22) obejmujący wykorzystane w pracy źródła, literaturę, instytucje i zespoły archiwalne, a także wykaz pozostałych skrótów i symboli (s. 22–23). To obszernie zestawienie zastępuje w recenzowanej książce klasyczną bibliografię. Główne zestawienie poprzedza jeszcze wstęp (s. 24–36) i krótko omówione zasady wydania (s. 37–38). Następnie autorzy przedstawiają główne wyniki swoich prac, czyli itinerarium obejmujące lata 1434–1444 (s. 39–98). Kończą je alfabetyczne spisy nazw topograficznych (s. 99–107). Integralną i ważną częścią książki są również dodatki obejmujące: dokumenty mylnie datowane (s. 108–110), rzekome dokumenty Władysława III (s. 110–111), przykłady dokumentów wystawionych w imieniu Władysława III i pod jego nieobecność (s. 111–113), falsyfikaty i dokumenty podejrzane (s. 113–114), dokumenty nieuwzględnione w itinerarium (s. 115–119) i nieuwzględnione dokumenty wystawione w 1444 r. przez kancelarię węgierską (s. 119–120). To zestawienie zawiera też dokumenty wystawione już po śmierci króla. Jako ostatni dodatek zamieszczono w recenzowanej pracy komentarz autorstwa Stanisława A. Sroki o dyplomatyce węgierskiej, oparty na wcześniejszej rozprawie tego autora (s. 120–124). Książkę kończą poza tym streszczenia w języku angielskim (s. 125–129) i węgierskim (s. 130–133) oraz opracowane przez Adama Kozaka mapy: pierwsza przedstawiająca miejsce pobytu króla w latach 1434–1440, druga zaś w latach 1440–1444.

W trakcie lektury książki dało się zauważyć kilka drobnych błędów, na które chciałbym w tym miejscu zwrócić uwagę. Niepoprawne wydają się np. niektóre sygnatury dokumentów pergaminowych przechowywanych w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie. Warto bowiem wspomnieć, że dokumenty, które są pozbawione pieczęci, zostały oprawione w woluminy². Dlatego też przywołując dokument z 25 lipca 1434 r., należało podać sygnaturę „Perg. 396, vol. III/16”, a nie jedynie „Perg. 396” (s. 39). Analogiczna sytuacja dotyczy dokumentu z 14 sierpnia 1434 r., którego sygnaturę

² Zob. W. Szelińska, J. Tomaszewicz, *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie*, cz. 1: *Dokumenty z lat 1148–1506*, Kraków 1975, s. IX.

należało zapisać „Perg. 397, vol. VI/14”, a nie „Perg. 397” (s. 39). Tego typu usterek znajdujemy w całej pracy jeszcze kilkanaście³.

Błędnie podana została także sygnatura dokumentu pergaminowego z 13 maja 1441 r., który znajduje się w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu. Nie jest to bowiem dokument o numerze 35, lecz 2608⁴. Pozostając przy tym dokumencie, warto także zwrócić uwagę, że został on 5 kwietnia 1485 r. widymowany przez biskupa wrocławskiego Jana. Znany jest również transumpt tego dyplomu królewskiego datowany na 29 października 1499 r. Stosowne sygnatury tych źródeł odnajdujemy w katalogu opracowanym przez Romana Stelmacha⁵. Informacje te nie zostały jednak uwzględnione przez Srokę i Zawitkowską, podobnie zresztą jak registry dokumentu z 13 maja 1441 r. przytoczone w „Index actorum saeculi XV ad res publicas Poloniae spectantium” pod numerem 2340 oraz w „Hansisches Urkundenbuch”⁶.

³ Dotyczy to następujących dokumentów: 16 III 1435 (sygn. Perg. 402, vol. VI/15, a nie Perg. 402); 16 XII 1438 (sygn. Perg. 435, vol. II/65, a nie Perg. 435); 16 XII 1438 (sygn. Perg. 436, vol. II/24, a nie Perg. 436); 12 III 1440 (sygn. Perg. 442, vol. VI/20, a nie Perg. 442); 9 IV 1440 (sygn. Perg. 443, vol. VI/19, a nie Perg. 443); 26 VIII 1440 (sygn. Perg. 445, vol. I/60, a nie Perg. 445); 20 V 1441 (sygn. Perg. 454, vol. VI/23, a nie Perg. 454); 24 VII 1441 (sygn. Perg. 456, vol. I/61, a nie Perg. 456); 17 XI 1441 (sygn. Perg. 457, vol. I/50, a nie Perg. 457); 29 IX 1442 (sygn. Perg. 463, vol. VI/25, a nie Perg. 463); 25 VI 1443 (sygn. Perg. 465, vol. II/25, a nie Perg. 465 (vol. II)); 10 V 1444 (sygn. Perg. 469, vol. I/65, a nie Perg. 469).

⁴ Zob. R. Stelmach, *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, Wrocław–Racibórz 2014, s. 521, nr 10095. Autorzy *Itinerarium*, którzy znali katalog opracowany przez Stelmacha, błędną sygnaturę podali zapewne, sugerując się informacjami o tym dyplomie przekazanymi przez Mieczysławę Chmielewską, zob. *Katalog dokumentów, listów oraz pieczęci królów i królowych polskich przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, oprac. M. Chmielewska, Wrocław 1991, s. 8, nr 35.

⁵ R. Stelmach, op. cit., s. 751, nr 14959; s. 844, nr 17000. O pierwszym z tych dokumentów zob. też: *Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwach Państwowych Dolnego Śląska*, t. 9: *Archiwa książęce i drobne akcesje, cz. 1 (1401–1500)*, oprac. R. Żereblik, Wrocław 1998, s. 113, nr 720. Również ten katalog znali autorzy *Itinerarium*.

⁶ Zob. *Hansisches Urkundenbuch*, Bd. 7/1, bearb. v. H.-G. von Rundstedt, Weimar 1939, nr 687.

W recenzowanej pracy nie odnotowano niestety także kilku dokumentów króla Władysława III z zasobu Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Dwa pierwsze to znane nam z jednego z kopiaruszy gospodarczych dokumenty króla Władysława, które wystawiał 16 czerwca 1436 r. w Krakowie⁷ i 10 listopada 1440 r. w Budzie⁸. Kolejnym jest zaś dokument królewski wystawiony 6 kwietnia 1444 r. w Budzie, którego treść znamy z aż trzech kopiaruszy datowanych na drugą połowę XVI w.⁹

Pominięta została także kopia dokumentu królewskiego wystawionego w Debreczynie 8 maja 1443 r., którą możemy odnaleźć w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku¹⁰.

W trakcie lektury udało się wychwycić także kilka pomniejszych usterek. Przez pomyłkę zapewne podano bowiem błędny numer regestu dokumentu królewskiego z 3 listopada 1435 r., który w „Katalogu dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie” widnieje pod numerem 449, a nie 448, jak czytamy w *Itinerarium* (s. 42). Przez pomyłkę źle podano również karty jednego z dokumentów z Metryki Koronnej, t. 37 (s. 68), gdzie zamiast k. 275–276 (a właściwie k. 275v–276r) zapisano k. 275–176.

⁷ O dokumencie tym zob. S. Librowski, *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, Dział II, *Dokumenty w kopiaruszach*, t. 11: *Kopiarusz gospodarczy trzyczęściowy*, Włocławek 2002, s. 125, dokument 21. Dokument ten jest insertem w transkrypcji biskupa Władysława Oporowskiego.

⁸ Ibidem, s. 126, dokument 23.

⁹ Informacje na temat tych dokumentów zob. S. Librowski, *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, Dział II, *Dokumenty w kopiaruszach*, t. 4: *Kopiarusz kan. P. Piotrkowskiego z 1551 r.*, Włocławek 2000, s. 60, dokument 213; idem, *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, Dział II, *Dokumenty w kopiaruszach*, t. 5: *Kopiarusz ogólny, wykonany w drugiej połowie XVI w.*, Włocławek 2000, s. 93, dokument 319; idem, *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, Dział II, *Dokumenty w kopiaruszach*, t. 6: *Kopiarusz ogólny, wykonany w trzecim ćwierćwieczu XVI w.*, Włocławek 2001, s. 83, dokument 273.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Gdańsku, 300D/7, nr 24. O kopii tej informuje chociażby *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1492 roku)*, oprac. M. Grulkowski, B. Możejko, S. Szybkowski, Gdańsk 2014, s. 55, nr 15, który znany był autorom *Itinerarium*.

Drobne błędy zauważono poza tym w nazwach przywoływanych archiwów i bibliotek. Prawidłową bowiem nazwą jest Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, a nie Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie (s. 7), oraz Biblioteka Raczyńskich, a nie Miejska Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu (ta nazwa funkcjonowała tylko w okresie PRL-u).

Usterki widoczne są także w niektórych opisach bibliograficznych wykorzystanych prac. Błędnie zapisano np. autora regestrów dokumentów z wiedeńskiego archiwum zakonu niemieckiego, którego przywołano jako Peffenegg zamiast Pettenegg (s. 18). Niewłaściwie odnotowano tam także, że wspomniane regesty dotyczą okresu do 1808 r. (faktycznie do 1809 r.). Niewłaściwie zapisano także nazwisko Antoniego Czacharowskiego (jako Czachorowski) (s. 21).

Powyższe uwagi nie mogą wpłynąć rzecz jasna na ogólną ocenę książki. Imponuje bowiem ogrom pracy włożony przez autorów w przygotowanie omawianego itinerarium. Nic dziwnego, że w tego typu pracach zdarzą się jakieś usterki, a nawet pominięcia. Tego świadomi byli również autorzy, którzy jednak słusznie stwierdzili we wstępie do swej pracy, że „[...] kwerendę trzeba było po latach poszukiwań uznać za zakończoną, zwłaszcza że – jesteśmy o tym w tej chwili przekonani – nawet odnalezienie nieznanym nam dokumentów nie zmieni obrazu samego itinerarium” (s. 29). Przedstawione w recenzji materiały źródłowe rzeczywiście nie zmieniają obrazu samego itinerarium. Jednak w związku z tym, że ambicją wszystkich prac wydanych dotychczas w serii „Itineraria Jagiellonów” było przywołanie zarówno wszystkich oryginałów, jak i kopii, streszczeń, odpisów i regestrów dokumentów królewskich, zwrócenie przeze mnie uwagi na przedstawione powyżej dokumenty wydaje się w pełni uzasadnione i wskazane. Niezależnie od tego należy jednak stwierdzić, że itinerarium Władysława III opracowane przez Srokę i Zawitkowską to dzieło bardzo udane i niezwykle potrzebne.

Radostaw Krajniak (Toruń)

Nr ORCID: 0000-0002-7016-8859